

Πάνω σε χνάρια βαδίζουμε

Τάσης Παπαϊωάννου - 05/05/2021

Όποιος επισκέπτεται την Πορτογαλία, έχει την ευκαιρία να διαπιστώσει και να θαυμάσει το πολύ υψηλό επίπεδο της μοντέρνας αλλά και της σύγχρονης αρχιτεκτονικής, σ' αυτή τη χώρα της ιβηρικής χερσονήσου.

Δημόσια κτίρια εξαιρετικής ποιότητας, υπαίθριες διαμορφώσεις που συνταιριάζονται αρμονικά με το τοπίο, συγκροτήματα συλλογικής ή κοινωνικής κατοικίας που προτείνουν εναλλακτικούς τρόπους κατοίκησης, αλλά και μεμονωμένες κατοικίες που συνδυάζουν ευρηματικά την παραδοσιακή αρχιτεκτονική με τη νεωτερική έκφραση της σύγχρονης διαβίωσης.

Βλέπεις παντού, από τις μεγάλες πόλεις -τη Λισαβόνα και το Πόρτο- μέχρι τα μικρότερα χωριά, έναν διάχυτο πολιτισμό που απλώνεται παντού και βρίσκεται αποτυπωμένος πάνω στις επιφάνειες των κτιρίων, στους δημόσιους υπαίθριους χώρους, στους δρόμους, στα μνημεία τους. Αντιλαμβάνεσαι την ύπαρξη μιας βαθιάς παράδοσης, που έρχεται από πολύ παλιά και συνεχίζεται αδιάκοπα μέχρι τις μέρες μας.

Παρατηρείς αυτή τη συνέχεια που εξελίσσεται ανεμπόδιστα μέσα στον χρόνο, χωρίς παύσεις, χωρίς κενά, χωρίς πσιωγυρίσματα. Ιδιαίτερη εντύπωση σου προξενεί το γεγονός του μεγάλου σεβασμού που δείχνουν οι νεότεροι αρχιτέκτονες, για το έργο και τη σκέψη παλιότερων αρχιτεκτόνων που έχτισαν ή έγραψαν στο παρελθόν και σήμερα δεν βρίσκονται πια στη ζωή.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η πνευματική συνέχεια και συγγένεια ανάμεσα στον δάσκαλο και αρχιτέκτονα Fernando Tavora και τους σπουδαιούς μαθητές του, τον Alvaro Siza και τον νεότερο Souto de Moura,

βραβευμένοι και οι δυο με το σημαντικότερο διεθνές βραβείο αρχιτεκτονικής Pritzker. Μια διαχρονική εξέλιξη της πορτογαλικής αρχιτεκτονικής που σε κάθε χρονική συγκυρία εκφράζεται με διαφορετικό τρόπο, αλλά την ίδια στιγμή κρατάει ως πολύτιμη παρακαταθήκη τα ουσιώδη χαρακτηριστικά της δικής της παράδοσης, αυτό που στον βαθύ της πυρήνα παρέμενε αναλλοίωτο• το «κοινό και το κύριο».

Από τον Tavora μέχρι τους νεότερους, επίσης πολύ καλούς αρχιτέκτονες, διακρίνεις στη δουλειά τους αυτό το δυσκολοθώρητο νήμα που συνδέει την καλή αρχιτεκτονική μέσα στο πέρασμα του χρόνου. Χτισμένη με γνώση και μέτρο στον συγκεκριμένο κάθε φορά τόπο, τη βιώνεις με όλες σου τις αισθήσεις, προσπαθώντας να αποκωδικοποιήσεις αυτό το κρυμμένο μυστικό που συνδέει τη μια γενιά με την άλλη.

Βλέπεις μπροστά σου, σε κάθε γωνιά του αρχιτεκτονήματος, μια νεωτερικότητα να ξεπροβάλλει ολοζώντανη, και την ίδια στιγμή τα στοιχεία εκείνα που μαγικά σχεδόν την μπολιάζουν τόσο ταιριαστά μ' αυτό που είχε προϋπάρξει, καθώς φανερώνονται υπαινικτικά μέσα στη συνθετική του δομή. Γράφω μετά από καιρό αυτές τις σκέψεις που μου γεννήθηκαν καθώς περπατούσα στους όμορφους χώρους των κτιρίων αυτών, όταν επισκέφθηκα πριν από κάποια χρόνια τη χώρα. Ήταν θαρρείς και περπατούσα μέσα στη διαχρονική εξέλιξη της πορτογαλικής αρχιτεκτονικής.

Αυθόρμητα σου έρχεται στον νου η σύγχρονη αρχιτεκτονική στη χώρα μας, που τόσο έχει κακοπάθει στις μέρες μας. Που δεν κρατήσαμε, ούτε σεβαστήκαμε ως οφείλαμε αυτό που μας κληροδότησαν οι προηγούμενες γενιές. Που γκρεμίσουμε και βεβηλώσαμε δίχως σκέψη, με ασύγγνωστη άγνοια, εξαιρετικά κτίρια της μοντέρνας αρχιτεκτονικής. Για το κακό που κάναμε και είναι βέβαιο ότι θα πληρώνουμε για πολλά χρόνια ακόμη, έτσι που στο τέλος να μην ξέρουμε ούτε ποιο είμαστε, ούτε πού πηγαίνουμε.

Έχω την εντύπωση ότι αυτό που χάσαμε, είναι το γεγονός ότι δεν κρατήθηκε ανέπαφο αυτό το νήμα, ο ομφάλιος λώρος που συνδέει το παρελθόν με το μέλλον διαμέσου του φευγαλέου παρόντος. Είχαμε, βλέπεις, μια υπεροψία, νομίζοντας ότι μπορούμε να ξεκινάμε κάθε φορά από την αρχή. Μια ασυγχώρητη ψευδαίσθηση ότι τάχατες η τέχνη της αρχιτεκτονικής δεν είναι διαδοχή, ότι χτίζουμε στο κενό, ότι υπάρχουμε μόνο εμείς, χωρίς να λογαριάζουμε αυτά που υπήρξαν, αλλά ούτε και αυτά που πρόκειται να υπάρξουν.

Κι όμως υπάρχει και στη χώρα μας, όπως συμβαίνει σε κάθε κοινωνία, αυτή η συνέχεια από δάσκαλο σε μαθητή. Τίποτα απολύτως δεν γεννιέται από το μηδέν. Πάντοτε ο νέος και η νέα αρχιτέκτων έρχονται να πατήσουν, ιδίως στα πρώτα δειλά και αβέβαια βήματά τους, πάνω στο έργο των αρχιτεκτόνων που σκέφτηκαν και έχτισαν πριν απ' αυτούς.

Η συνειδητοποίηση και η επίγνωση του γεγονότος ότι όλοι μας αποτελούμε μέρος μιας αλυσίδας, και πως το έργο μας αποτελεί ένα μικρό λιθαράκι που προστίθεται στο μεγάλο οικοδόμημα, τα θεμέλια του οποίου έχτισαν άλλοι, πολύ πριν από εμάς, είναι σημαντική και απολύτως αναγκαία για την αυτογνωσία μας.

Δεν μπορούμε να κόβουμε αστόχαστα τις ρίζες που μας συνδέουν με το έργο και τον λόγο των δασκάλων μας, οι οποίοι μας συντροφεύουν, θέλουμε-δεν θέλουμε, μέσα στον χρόνο. Μόνο όταν κατανοήσουμε βαθιά αυτή την οφειλή στο χτες, θα μπορέσουμε να πραγματοποιήσουμε το μετέωρο βήμα στο αύριο. Τότε θα αισθανθούμε πραγματικά ελεύθεροι να αντικρίσουμε το δικό μας πρόσωπο κατάματα και να παραδώσουμε στους επόμενους τη σκυτάλη. Όπως ακριβώς την παραλάβαμε πριν από καιρό κι εμείς.

Δασκάλους σπουδαίους έχουμε και στην Ελλάδα, που άφησαν το δικό τους διακριτό σημάδι στην ιστορία του κτιριακού μας πολιτισμού και στη μοντέρνα νεοελληνική αρχιτεκτονική. Καθένας με τη δική του άποψη, τη δική του μικρότερη ή μεγαλύτερη συνεισφορά.

Πάνω σ' αυτά τα χνάρια βαδίζουμε, αυτά τα χνάρια ακολουθούμε, ώστε με τη σειρά μας να αφήσουμε τα δικά μας πάνω στο απάτητο έδαφος του μέλλοντος. Μόνο έτσι συνεχίζεται να χαράζεται και να περπατιέται αυτό το μονοπάτι. Μέσα από τη γόνιμη ώσμωση του παρελθόντος με το παρόν, ορθώνονται σιγά σιγά οι σκαλωσιές του μέλλοντος.